

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Постановка проблеми. У сучасному світі на тлі невинних глобалізаційних процесів і адаптації законодавства України до стандартів ЄС судовий дискурс усе частіше перебуває у фокусі уваги перекладачів і перекладознавців. Друга світова війна стала поштовхом для країн Європи докорінно переглянути поняття «права людини», усвідомити цінність людського життя і переосмислити значення міжнародної співпраці задля його захисту: 1959 року було створено Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Під час Віденського саміту у 1993-му було ухвалено рішення про створення нового Європейського суду з прав людини. Новий Суд, який також називають Страсбурзьким, розпочав роботу 1 листопада 1998 року і вже понад 20 років поспіль допомагає знайти справедливе рішення навіть у найзаплутаніших справах.

Статистичні відомості свідчать, що потреба громадян України у вирішенні конфліктних ситуацій у ЄСПЛ зростає. Протягом 2018 року близько половини усіх заяв надійшло від трьох держав: Російської Федерації (11750), Румунії (8500) і України (7250) [7, с. 8]. У цій статті охарактеризовано тексти рішень ЄСПЛ як окрему нішу судового дискурсу і окреслено головні лінгвостилістичні аспекти їх перекладу українською мовою, що зумовлює **актуальність** та **наукову новизну** розвідки.

Метою дослідження є конкретизація сучасних теоретичних засад перекладу судових рішень ЄСПЛ та окреслення основних труднощів і прийомів відтворення їх специфіки.

Виклад основного матеріалу. Текст судового рішення – це твір інформативно-приписного характеру, який відображає суспільну дійсність, представлений у формі офіційного письмового документа, що яскраво вирізняється соціальною зумовленістю використання мовних засобів і наявністю складної структурної композиції. Цей документ можна вважати одним із найважливіших у рамках СД, адже він є кінцевим результатом роботи всіх учасників досудового і судового провадження. В умовах прецедентної системи права кожне рішення суду набуває нормативного значення і може бути використане як джерело права у подібних справах до попередньо розкритої. У тексті судового рішення виділяють вступну, описову, мотивувальну і резолютивну частини, які чітко відокремлені одна від одної заголовками і характером подачі змісту: відповідно декларативним, стверджувальним, аргументативним, імперативним [6, с. 56].

Вступна частина охоплює основну інформацію, необхідну для орієнтування у базі матеріалів судових справ ЄСПЛ: назву судового органу, склад судової палати, ім'я заявника, назву країни-відповідача, номер заяви з датою реєстрації, дату і місце прийняття рішення. Зауважимо, що титульна сторінка тексту містить не лише знакові, а і графічні символи (один вміщено зверху сторінки, інший – знизу), які вказують на адресата, тобто певний судовий орган, а також на установу, за підтримки якої цей орган працює, тобто Європейський суд з прав людини і Раду Європи відповідно.

Описова частина тексту судового рішення містить два важливі розділи: «Процедура» (Procedure) та «Факти» (The Facts). У першому з них лаконічно подано історію опрацювання справи від моменту подачі заяви до Суду із зазначенням конкретних статей Конвенції, які, на думку позивача, було порушено, до призначення дати головного слухання і затвердження складу суддівської комісії. Другий розділ описової частини поділяється на кілька секцій, зазвичай це «Обставини справи» (The Circumstances of the Case), «Відповідне національне законодавство» (Relevant Domestic Law), де подаються витяги із нормативно-правових актів, на основі яких приймалися рішення у національних судах, а також «Законодавство та практика держав-членів Ради Європи» (Law and Practice in the Council of Europe Member States), що необхідні для вироблення раціональної стратегії розгляду складних справ.

Мотивувальну частину представлено розділом «Право» (The Law), кількість секцій у якому залежить від кількості статей Конвенції, на порушення яких скаржиться заявник. Посилаючись на свідчення від обох сторін, відповідні прецеденти і знову ж таки міжнародні нормативно-правові акти, Суд послідовно розтлумачує суперечливі моменти і в аргументованій формі встановлює факт порушення/непорушення певної статті, вирішує питання моральної та матеріальної компенсації.

Резолютивна частина тексту судового рішення – це стисле підбиття підсумків розгляду справи у формі висновків. Висновки подано у декларативній тональності, про що свідчить характер шаблонних висловів-постанов: “*Declares the application admissible*” – «Оголошує скаргу прийнятною», “*Holds that there has been a/no violation of Article ... of the Convention*” – «Постановляє, що у цій справі (не) мало місце порушення статті ... Конвенції», “*Holds that the respondent State is to pay the applicant...*” – «Постановляє, що держава-відповідач має сплатити заявникові наступні суми...», «*Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції*» – “*Dismisses the remainder of the applicant’s claim for just satisfaction*” [2; 3; 4; 5]. Часом судді не мають одностайної думки щодо факту порушення чи непорушення певних статей Конвенції, тому задля конкретизації після затвердженої підписами «офіційної частини» рішення може бути вміщено особливі думки (від першої особи) окремих членів суддівської комісії, які збігаються, частково збігаються або не збігаються з позицією більшості.

Текстам судових рішень ЄСПЛ притаманна низка функціонально-стилістичних ознак, що забезпечують офіційність тону, точність, лаконічність, логіку і зв’язність викладу інформації. Тексти характеризуються чіткою номінативністю, помітною і в перекладах. Офіційного тону текст набуває завдяки громіздким номінативним конструкціям, наприклад: “*In the context of eviction proceedings, of an examination of the proportionality of the interference in question*”, “*Within the context of examining the complaints*” [12, с. 5] і т. д. Левова частка іменників припадає на абстрактні поняття і терміни судової, фінансової, а також офіційно-ділової тематики. Галузева приналежність термінологічного наповнення кожного рішення може варіюватися залежно від обставин конкретної справи, передусім сфери діяльності позивача. Крім того, тексти судової тематики вирізняються частими вкрапленнями притаманних офіційно-діловому стилю англomовних країн архаїзмів, зокрема прислівниками (*therein, thereby, albeit, thereto, thereunto*), архаїчними граматичними формами (*brethren – колеги*).

З огляду на типові тексти ЄСПЛ варто зазначити, що найпродуктивнішими словотвірними іменниковими суфіксами у цій сфері є: **-ion** (authorisation, violation, detention, submission); **-ity** (validity, nationality, sensitivity); **-ment** (judgment, involvement); **-ancy, -ency** (delinquency, transparency; constituency); **-ance/-ence** (accordance, compliance, innocence interference); **-ness** (arbitrariness, promptness, lawfulness); **-ism** (terrorism); **-ing** (reasoning, finding); **-ship** (membership); **-dom** (freedom). Окрему підгрупу становлять іменникові суфікси-індикатори виконавця дії: **-er, -or** (adviser, officer, proprietor, ambassador); **-ee** (detainee, employee); **-ant** (defendant, litigant); **-ist** (terrorist).

Не можемо не виділити найпродуктивніші прикметникові суфікси:

-able (indispensable, unanswerable); **-ible** (admissible); **-ical** (numerical, political); **-ant, -ent** (consistent respondent), **-ed (-d)** (injured, prefixed, proscribed); **-al** (judicial, exceptional, fundamental, procedural); **-ic** (democratic, domestic); **-ful** (lawful, wrongful); **-y** (parliamentary, non-pecuniary ordinary);

-ous (numerous, tenuous, autonomous). До найчастіше вживаних в іншомовному словотворі префіксів можемо зарахувати: **ad-** і його алофони **ag-, ac, ap-, ar-, as-** (to adjudicate, to appoint, to arrest, to assign, to ascertain); **un-, in-, im-** (unfairness, unacceptable, inadmissible, improper); **dis-** (to dismiss, to discontinue); **ex-** (у значенні «колишній» – ex-convict, ex-president, а також «вилучення» – to exclude); **re-** (reconsider, review, reopen); **anti-** (anti-interrogation), **with-** (to withdraw); **mis-** (misinterpretation, miscarriage); **pre-** (prerequisite, to presuppose); **en-** (to enforce, to entail, to enable); **up-** (to uphold); **out-** (outcome) та ін.

У контексті граматичної специфіки варто зауважити, що у СД ЄСПЛ помітне широке використання всього спектра модальних дієслів (*to be to, shall, can, must, could, may, should, will, would*), найефективнішими способами перекладу яких є: застосування складених дієслівних і складених іменних присудків із додаванням у разі потреби модальних прислівників; дієслів у пасивному стані, а також введення формального підмета *it*, що відтворюється у МП завдяки безособовим реченням, безособовим формам на *-но, -то*, односкладним неозначено-особовим реченням, трансформації речення в активну конструкцію, складеним і змішаному типам присудка. Під час роботи з текстом перекладачу помітна специфічно книжна форма негативації у висловах на кшталт *to discontinue the proceedings* [8, с. 7] та ін. Крім того, атрибутами стилю у жанрі судового рішення є вживання значної кількості комунікативних кліше, вставних конструкцій, яким відповідають українські відповідники-канцеляризми (*as regards the question – щодо/стосовно питання, in conjunction with – у зв’язку з/спільно з, as can be seen from the case materials – з огляду на матеріали справи, consequently – в результаті/відповідно, subsequently – потім/згодом/нісля цього*); спеціально оформлених посилань на судові прецеденти, чітке найменування фігурантів справи із мінімумом контекстуальних замінів.

Щодо особливості перекладу власних назв на позначення фізичних осіб встановлено, що імена та прізвища відтворюються у МП за допомогою таких способів, як транскрибування (*John Freeland – Джон Фріленд, Vincent Berger – Венсан Берже*), транслітерація (*Palm – Палм, Valticos – Валтікос, Bernhardt – Бернхардт*), змішане (*Colville – Колвілл, Spielmann – Шпільманн*), а також адаптивне транскодування (*McDonald – Макдональд, McGinley – Мак-Гінлі, Williamson – Вільямсон*).

Головною характерною ознакою лексичного наповнення тексту судового рішення є його насиченість різноманітними термінами. Зважаючи на певну словотвірну і морфологічну структуру терміна, його семантичні відмінності від лексики загального спрямування, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів), розроблено відповідні способи перекладу судової термінології:

Використання наявного українського відповідника (зазвичай це стосується присутніх в обох культурах понять не надто вузької спеціалізації, зрозумілих більшості дорослих людей): *an application – заява, a court – суд, a judge – суддя, a lawyer – адвокат, an immunity – привілей/імунітет*.

Калькування (з можливим наступним поясненням або описом): *vertical relationship – вертикальні відносини (тобто відносини між заявником і державою), Lord Chief Justice – Лорд – головний суддя, the Magistrates’ Court – магістратський суд, gross negligence – груба небалість*.

Транскодування здебільшого адаптивне, тобто з пристосуванням звукової чи графічної форми слова до традиційних форм ЦМ: *procedure – процедура, argument – аргумент, the Convention – Конвенція, cassation – касація*. Особливо часто транскодування термінів відбувається у тих випадках, коли лексема у МО складається з терміноелементів латинського або давньогрецького походження: *jurisdiction – юрисдикція, extraordinary – екстраординарний*.

Дескриптивний або описовий переклад: *concurring opinion – думка, яка збігається з позицією більшості, Master of the Rolls – Голова Апеляційного суду; голова Державного архіву Великої Британії*.

Додавання слів: *a retrial – новий судовий розгляд, the remedy – засіб юридичного захисту, wrongful conversion – незаконне привласнення майна, anti-interrogation – зрив процесу допиту*.

Вилучення слів, яке застосовують у разі надлишкового для ЦМ англословного кліше або задля уникнення нагромадження повторів у певному контексті: *null and void – недійсний, developments in case-law and practice – тенденції у судовій практиці, costs and expenses – витрати*.

По-перше, фахову лексику латинського походження у судових рішеннях ЄСПЛ часто лишують в оригінальному варіанті й виділяють курсивом. Вірогідно, це зумовлено намаганням перекладачів поступово інтегрувати поширену в європейській практиці галузеву термінологію у вітчизняну юридичну площину, а також необхідністю зберігати автентичність термінів, адже і в англословних, і у франкомовних версіях документів певні процесуальні поняття з латинської мови не перекладають: 1) *It has therefore refused to examine complaints concerning the failure by States to execute its judgments, declaring such complaints inadmissible **ratione materiae***. — «Тому Суд відмовляв у розгляді скарг щодо невиконання державами його рішень, визнаючи такі скарги неприйнятними **ratione materiae**» [2, с. 13]. 2) *Accordingly, the applicants’ occupancy was unlawful **ab initio***. — Відповідно вселення заявників було незаконним **ab initio** [4, с. 3]. Прикметним є факт, що не лише окремі терміни, а й цитати з класичних творів подаються виключно в оригіналі: «Процесуальна справедливість вимагає, зокрема, надання гарантії права бути заслуханим усім особам, яких стосується результат провадження. Як зауважено Сенекою у трагедії «Медея»: “*Qui statuit aliquid parte inaudita altera, aequum licet statuerit, haud aequusfuit*” [8, с. 30].

По-друге, вітчизняні перекладачі також застосовують лексичну трансформацію додавання, щоб надати латиномовному терміну більше вмотивованості: *habeas corpus – наказ habeas corpus, voir dire – процедура voir dire* [3, с. 4; 5, с. 9]. Здебільшого тлумачі замість оригіналу вживають варваризми з пояснювальними словами: “*force majeure made it impossible to file the tax return in the given time...*” – **Форс-мажорні обставини** унеможливили подання податкової декларації на той час» [10, с. 8].

По-третє, якщо латинська лексема не стосується суто судової сфери, її перекладають українським еквівалентним відповідником, як-от: *ad hoc judge – спеціальний суддя, ex parte – за заявою, inter alia – між іншим, ad personam – особисто, de facto – фактично, насправді*.

Зрештою, лише зрідка у вищезазначеному типі текстів можна поруч із терміном прочитати його пояснення, як-от: “*Habeas corpus is a procedure whereby a detained person may make an urgent application for release from custody on the basis that his detention is unlawful*”. — «*Habeas corpus – процедура, за допомогою якої особа під вартою може одразу подати клопотання про звільнення з-під варти, посилаючись на те, що її взяли під варту незаконно*» [3, с. 8].

Висновки. Отже, перекладач судових рішень мусить володіти потужною базою фонових знань, розумітися на пошуку і, звичайно ж, на роботі з прецедентними текстами, адже корпус текстів ЄСПЛ – це мов окремих всесвіт, у якому юристам треба розуміти всі посилання, а перш за все на Конвенцію про права людини. Побудування дієвих механізмів захисту людських прав і свобод безпосередньо залежить від коректного тлумачення норм конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного та інших галузей права.

Література:

1. Карабан В.І. Англо-український юридичний словник. Вінниця : Нова книга, 2004. 1085 с.
2. Рішення у справі «Бочан проти України (№ 2)» від 5.02.2015. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_a43/page (дата звернення: 22.01.2019).
3. Рішення у справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» від 29.11.1988. URL: http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=430#_edn1 (дата звернення: 22.01.2019).
4. Рішення у справі «Садов'як проти України» від 17.05.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c59 (дата звернення: 22.01.2019).
5. Рішення у справі «Саундерс проти Сполученого Королівства» від 17 грудня 1996 року (Заява № 43/1994/490/572). URL: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=408> (дата звернення: 22.01.2019).
6. Татарникова И.В. Судебные акты Европейского суда по правам человека: их роль в национальном законодательстве Украины и некоторые структурно-стилистические особенности. *Культура народов Причерноморья*. Симферополь : Межвузовский центр «Крым», 2004. № 55, Т. 1. С. 56–60.
7. ECHR. Analysis of Statistics. 2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2018_ENG.pdf, 60 p.
8. Judgment of the ECHR in case of Bochan v. Ukraine of 5 February 2015. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/6b1220/pdf/> (дата звернення: 22.01.2019).
9. Judgment of the ECHR in case of Brogan and Others v. The United Kingdom of 29 November 1988. URL: <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4544267> (дата звернення: 22.01.2019).
10. Judgment of the ECHR in case of Johannesson and Others v. Iceland of 18 May 2017. URL: http://kmp.ua/wp-content/uploads/2017/09/ECHR_Case-of-J-HANNESSON-AND-OTHERS-v-ICELAND.pdf (дата звернення: 22.01.2019).
11. Judgment of the ECHR in case of Sadovyak v. Ukraine of 17 May 2018. URL: <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2018/413.html> (дата звернення: 22.01.2019).
12. Judgment of the ECHR in case of Saunders v. The United Kingdom of 17 December 1996. URL: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b68010.html> (дата звернення: 22.01.2019).
13. Mikkelsen H. Court Interpreting at a Crossroads. URL: <https://acebo.myshopify.com/pages/court-interpreting-at-a-crossroads> (дата звернення: 22.01.2019).
14. Mikkelsen H. Introduction to Court Interpreting. Translation Practices Explained, 2nd edition UK : Routledge, 2016. 160 p.

References:

1. Karaban V.I. (2004). *Anhlo-ukrainskyi yurydychnyi slovnyk* [English-Ukrainian legal dictionary]. Vinnytsia : Nova knyha, 1085 [in Ukrainian].
2. *Rishennia u spravi «Bochan proty Ukrainy (№ 2)» vid 5.02.2015* [Decision on business "Bochan against Ukraine (№ 2)" of 5.02.2015]. Retrieved from: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_a43/page [in Ukrainian].
3. *Rishennia u spravi «Brougan ta inshi proty Spoluchenoho Korolivstva» vid 29.11.1988* [Decision on business "Brougan and others against the United Kingdom" of 29.11.1988]. Retrieved from: http://eurocourt.in.ua/article.asp?aIdx=430#_edn1 [in Ukrainian].
4. *Rishennia u spravi «Sadoviyak proty Ukrainy» vid 17.05.2018* [Decision on business "Sadoviyak against Ukraine" of 17.05.2018]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c59.
5. *Rishennia u spravi «Saunders proty Spoluchenoho Korolivstva» vid 17 hrudnia 1996 roku (Zaiava № 43/1994/490/572)* [Decision on business of "Saunders against the United Kingdom" of December 17, 1996 (statement No 43/1994/490/572)]. Retrieved from: <http://www.eurocourt.in.ua/article.asp?aIdx=408>.
6. Tatarnykova I.V. (2004). *Sudebnye akty Evropeiskoho suda po pravam cheloveka: ikh rol v natsionalnom zakonodatelstve Ukrainy i nekotorye strukturno-stilisticheskie osobennosti* [Judicial acts of the European Court of Human Rights: their role in the national legislation of Ukraine and some structurally stylistic features]. *Kultura narodov Prichernomoryia*. Simferopol : Mezhevuzovskiy tsentr «Krym», 55, 1, 56–60 [in Russian].
7. ECHR. Analysis of Statistics. 2018. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2018_ENG.pdf.
8. Judgment of the ECHR in case of Bochan v. Ukraine of 5 February 2015. Retrieved from: <https://www.legalatools.org/doc/6b1220/pdf/>.
9. Judgment of the ECHR in case of Brogan and Others v. The United Kingdom of 29 November 1988. Retrieved from: <http://freecases.eu/Doc/Courtact/4544267>.
10. Judgment of the ECHR in case of Johannesson and Others v. Iceland of 18 May 2017. Retrieved from: http://kmp.ua/wpacontent/uploads/2017/09/ECHR_CaseaofaJaHaNNESSONaANDaOTHERSv.aICELaND.pdf.
11. Judgment of the ECHR in case of Sadovyak v. Ukraine of 17 May 2018. Retrieved from: <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2018/413.html>.
12. Judgment of the ECHR in case of Saunders v. The United Kingdom of 17 December 1996. Retrieved from: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b68010.html>.
13. Mikkelsen H. Court Interpreting at a Crossroads. Retrieved from: <https://acebo.myshopify.com/pages/courtainterpretingaatacrossroads>.
14. Mikkelsen H. (2016). Introduction to Court Interpreting. Translation Practices Explained, 2nd edition UK : Routledge, 160.

Анотація

**О. СУХИНА. Ю. ЛОБОДА. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Статтю присвячено судовому дискурсу як складному комунікативному феномену, що включає усні та письмові форми висловлювання і характеризується визначальним впливом на розуміння змісту тексту екстралінгвістичних факторів. Основний жанр судового дискурсу Європейського суду з прав людини, судові рішення розглянуто з позицій перекладознавства. У статті здійснено спробу визначити композиційні, лексико-граматичні, а також стилістичні особливості перекладу судових рішень Європейського суду з прав людини українською мовою на основі корпусу автентичних перекладів. Запропоновано версію аналізу типової композиції і змістового наповнення рішень європейської судової практики, охарактеризовано способи адекватного перекладу вузькогалузевих термінів, власних назв, а також притаманних зазначеному жанру усталених висловів.

Ключові слова: судовий дискурс, судовий переклад, ЄСПЛ, текст судового рішення.

Summary

**O. SUKHYNIA, J. LOBODA. THE SPECIFIC FEATURES OF TRANSLATING
THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS JUDGMENTS INTO UKRAINIAN**

The article has presented an attempt to determine the compositional, lexical and grammatical, as well as stylistic features of translating into the Ukrainian language the European Court of Human Rights judgments and decisions, based on the body of authentic translations. In the course of European integration process one cannot but admit the active cooperation of Ukrainian citizens with the European Court of Human Rights (ECHR). The current situation entails a need in professional court translating and interpreting. The article comes up with a version of typical composition and content analysis in terms of the European court judgments and decisions. It seems necessary to underline the basic features of court discourse texts: application the markers of social distance in speech; increased formality of texts and speeches; interactivity of communication; the usage of the language within the framework of the official patterns, regulations; primarily informative aim of communication.

As far as the stylistic and linguistic facets of the ECHR judgments are concerned, it seems necessary to point out that this official document has a clear-cut structure including an introductory, descriptive, motivational and operative parts separated from one another by appropriate headlines. Each of them presents the contents of a judgment in a declarative, affirmative, argumentative or imperative manner. That can be achieved by such means of the Ukrainian language as official clichés and grammatical patterns, complex syntactic constructions, avoiding the ambiguity in describing the events. Furthermore, it was figured out that the style of court judgments can be preserved by proper translating the bookish lexicon, for instance, the archaic adverbs and grammatical forms, the constantly used passive voice of verbs, and the whole spectrum of modal verbs. The ways of adequate rendering of specific terms, proper names, and genre clichés have been described in detail. They include: finding a variant equivalent in the TL, literal translation with possible subsequent explanation or description, transcoding, in particular, adaptive, descriptive translation, addition, omission of words. In order to summarize the research findings within the framework of judicial terminology translation, the most efficient ways of rendering the Latin lexical units in have been proposed as well.

Key words: judicial discourse, judicial translation, ECHR, court judgment text.